

Рецензия

на дисертационен труд

на тема:

**« Влияние на семейната среда за
емоционалното развитие
на лица с интелектуални затруднения»**

на

Димитрина Йорданова Калоянова

За придобиване на научна степен «доктор »

Професионално направление 3.2 „Психология“

Докторска програма ”Обща психология”

Научен ръководител:

проф. д-р Иван Александров д.м.н.

Изготвил рецензията:

доц. д-р Миглена Кръстева-Иванова

Актуалност на дисертационният труд: .

Актуалността на тази тема се дължи на факта, че процесът на личностно формиране на детето /в норма и ненорма/ започва в семейството, с процеса на възпитанието. В семейството се залагат представите на детето за самото него, за другите хора, за света. Но при децата с увреждания, този процес се утежнява от един или повече неблагоприятни фактори от биологичен, социален, психологически и педагогически произход, чиято тежест определя успеха или провала на "възрастния" живот на детето. Следователно детето с увреждания и неговото семейство се нуждаят от достъпна специална професионална помощ от учители и психолози. Тази професионална подкрепа, чието отсъствие или ненавременно прилагане, води до сериозни и понякога необратими последици.

Дисертационният труд е посветен на взаимовръзката между семейната среда и емоционалното развитие на лица с интелектуални затруднения.

Теоретична рамка на дисертационния труд:

Дисертационният труд е конструиран от три логически свързани глави. Първата глава е теоретична, представяща основните конструкти на същността на интелектуалните затруднения, техният произход, характеристики на клиничната картина. По конкретно са разгледани умствената изостаналост, нарушенията на аутистичния спектър, епилепсия, синдром на Даун, детска церебрална парализа. Направен е теоретичен обзор на особеностите на функциониране на семейства с деца с увреждания, както и специфичните затруднения в емоционалната компетентност на децата със СОП.

Втора глава е посветена на емпиричното психологично изследване-обхваща целите, задачите, хипотезите и инструментариумът на изследването.

Основната цел на емпиричното психологично изследване е да се установи взаимоотношението между параметрите на семейната структура и емоционалното развитие на лица с интелектуални затруднения. Реализирането на тази идея се осъществява посредством разкриване спецификата на емоционалните състояния при лица с интелектуални затруднения и факторите, които характеризират взаимовръзките, установени в семейството.

Целите, задачите и хипотезите на изследването са формулирани коректно и отговарят изцяло на замисъла на изследването. За целите на дисертационния труд са използвани количествени, качествени и статистико-аналитични методи. Данните от изследването са подложени на статистическа обработка, извършени са редица корелационни анализи, чрез които са потърсени и установени статистически значими връзки, имащи отношение към поставените хипотези на настоящото изследване.

В трета глава е описан подробно анализът и интерпретация на резултатите от емпиричното изследване.

Иска ми се да подчертая едно от предимствата на проведеното изследване-изследваните лица са с поставена диагноза, както и назначена биологична терапия. Това дава стабилна научна подкрепа и изключителна коректност при провеждането на проучването.

Дисертационният труд съдържа 148 страници, включва 16 фигури и 34 таблици. Библиографията обхваща 148 заглавия, от които 27 на кирилица и 121 на латиница.

Заклучения от проведените изследвания за потвърждаване на работните хипотези:

В заключение следва да се отбележи че, изследването потвърждава всички заложи хипотези.

- Семействата на лица с интелектуални затруднения имат добра способност за адаптиране към нови условия и ситуации, при адекватен контрол и присъствие на общи приятели и интереси.
- За съпрузите, времето, прекарано отделно, е по-важно, те могат да се обединяват, за да обсъждат промени, да се подкрепят и да вземат съвместни решения. Чрез изолация и подчертана независимост на брачните партньори често крият неспособността си да установят близки отношения, увеличавайки тревожността при приближаване един към друг.
- Амбивалентните чувства на любов и омраза стават водещи по отношение на дистанцирания се член на семейството.
- „Идеални семейства” и „реални семейства“ се различават статистически значимо по величината на „семейна сплотеност” т.е. семейства на лица с интелектуални затруднения имат желание за емоционална близост, която да има благоприятен ефект върху психологическото състояние на всички членове на семейството, независимо от неговата структура, поддържайки благоприятен емоционален климат.
- Лицата с интелектуални затруднения имат значителни затруднения и при разпознаването, и при назоваването на емоционални състояния. Състоянието на „радост“ се оказва най-достъпно. Една от причините за това явление е свързана очевидно със зреещ хетерохронизъм на тази емоция. Поради доста изразеното изоставане в умственото развитие, ниска

диференциация на емоционални състояния, такова емоционално състояние като „ спокойствие“ и "изненада" се появява в техния социален опит в много по-късно период. Лицата с интелектуални затруднения активно участват в семейния живот, дори при негативни прояви, като хапактерно е , че при непълните семейства са по-емоционално лабилни, отколкото при пълните семейства.

Практиката на психологичната корекция, и особено тази на психологичното консултиране е фокусирано именно върху тези състояния, които флукутират между норма и абнорма, между възможното и невъзможното за промяна по посока на облекченото ежедневие, в което е и смисълът на този вид психологическа практика.

Приносите на докторантката са обобщени както следва:

1. Представена е методология на изследване на емоционалните състояния при лица с интелектуални затруднения, като фактор влияещ се от вътрешносемейните отношения.
2. Изведен е метод за идентифициране на емоционалните състояния при лица с интелектуални затруднения.
3. Успешно е концептуализиран начинът за идентифициране на факторите, които характеризират взаимовръзките установени в семейството.

Авторефератът вярно и точно отразява същността на дисертационния труд. Изказът е професионален, екзактен, личи личната ангажираност на авторката към проблематиката на разработката.

Представени са 5 публикации, свързани с темата на дисертацията.

В заключение мога да кажа, че високо оценявам труда на Димитрина Калоянова, изведен от богатия теоретичен обзор, проведеното изследване и анализа на изводите от него, от личния ѝ опит в областта на практическата работа с хора с увреждания и техните семейства и предлагам на членовете на Научното жури да присъдят ОНС „Доктор“ в Професионално направление 3.2 „Психология“, Докторска програма ”Обща психология”.

4.11..2022 г, Варна

Изготвил рецензията:

доц. д-р М. Кръстева-Иванова